

CİZYE DEFTERLERİNE GÖRE ADANA'DA GAYRİMÜSLİMLER (H. 1259, 1261, 1267)

Günay KORKMAZ*
Ahmet Caner ÇATAL**
Samiye TUNÇ***

Özet

Osmanlı Devleti'nin gelirleri arasında önemli bir yer tutan cizye, 19. yüzyılda bazı değişikliklere uğramasına rağmen, 1855 yılına kadar aynı isimle varlığını devam ettirmiştir. Osmanlı arşiv belgeleri arasında cizye defterleri, ait olduğu dönem ve bölge açısından önemli bilgiler sunan kayıtlardır.

H. 1259 (1843 – 44), 1261 (1845) ve 1267 (1850 – 51) tarihli Adana Eyaleti'nde yaşayan gayrimüslimlerin cizye vergilerine yönelik hazırlanmış 3 defter çalışma konumuzu teşkil etmektedir. Defterde Adana'daki gayrimüslimlerin yaşadıkları yerler, hane sayısı, meslekleri ve gelir durumları kaydedilmiştir. Ayrıca Adana'ya dışarıdan gelip şehir merkezindeki hanlarda misafir olarak kalan ve cizyelerini burada ödeyenlerin isimleri de bulunmaktadır.

Adana şehir merkezi, mahalle ve köylerindeki gayrimüslimlerden genellikle düşük ve orta seviyeden cizye vergisi alınmıştır. Tarım sektörünün yanında farklı meslek kolları da yoğunluk kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Adana, Cizye Defterleri, Cizye, Gayrimüslim.*

* Arş. Gör., Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, gunaykorkmaz89@hotmail.com.

** Arş. Gör., Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, acanercatal@gmail.com.

*** Arş. Gör., Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, samiyetunc@gmail.com.

KAYNAKÇALAR**I. Arşiv Vesikaları****A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi**

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Kamil Kepeci (**Cizye Muhasebe Kalemi**), 3876 / 77.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **ML. VRD. CMH.** 257.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **ML. VRD. CMH.** 1273.

B. Şer'iyeye Sicili: 150 Nolu Çanakakale Şer'iyeye Sicili.

II. Araştırma Eserleri

BARKAN, Ö. Lütfi, "894 (1488 / 1489) Yılı Cizyesinin Tahsilâtına Ait Muhasebe Bilançoları", *Belgeler*, 1 / 1, Ankara 1964, s. 5 – 6.

ÇAKIR, Coşkun, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul 2012.

ELDEM, Ethem; GOFFMAN, Daniel; MASTERS, Bruce, *Doğu İle Batı Arasında Osmanlı Kenti Halep, İzmir ve İstanbul*, Çev., Samet Yalçın, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

ERCAN, Yavuz, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar", *Belleten*, LV / 213, Ankara 1991, s. 372.

İNALCIK, Halil, "Cizye", *DİA*, C. VIII, İstanbul 1993, s. 48.

KARSANDIK, Özlem, "Çağdaşlaşma Sürecinde Adana (1839 – 1876)", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Doktora Tezi), Ankara 2012.

KIEL, Machiel, "Remarks on the Administration of the Poll Tax (Cizye) in the Ottoman Balkans and The Value of Poll Tax Registers (Cizye Defterleri) for Demographic Judicial Records", *Etudes Balkaniques*, 4 (1990), s. 84.

KOÇ, Yunus, "Ömer Lütfi Barkan'ın Tarihsel Demografi Çalışmalarına Katkısı ve Klasik Dönem Osmanlı Nüfus Tarihinin Sorunları", *Bilig*, S. 65, Ankara 2013, s. 187 - 190.

KORKMAZ, Günay, "Çanakakale'nin (Kal'a-i Sultânîyye) H. 1239 – 1243 (M. 1823 – 1827) Tarihli Şer'iyeye Sicili: Transkripsiyon ve Değerlendirme", *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2013.

MUSTAFA NURİ PAŞA, *Netâyıcı'l-vukuat*, C. III, İstanbul 1327.

NEDKOFF, Boris Christoff, "Osmanlı İmparatorluğunda Cizye", Çev. Şinasi Altundağ, *Belleten*, C. VIII, S. 32, Ank. 1944, s. 606 – 627 ve 628.

PAKALIN, M. Zeki, "Cizye", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, M.E.B. Yayınları, C. I, İstanbul 1983, s. 302.

_____, "Mürâhik", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, M.E.B. Yayınları, C. II, İstanbul 1983, s. 620.

POŞ, Abdullah, "Osmanlı Döneminde Tarsus (1516 – 1923)", *Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1, Ocak – Haziran 2005, s. 270.

ŞEMSEDDİN SAMİ, "Emred", *Kamûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları*, İstanbul 2006, s. 166.

TAŞ, Kenan Ziya, "18. Yüzyılın Çeyreğinde Adana Şehri", *OTAM*, S.9, Ankara 1998, s.371-372.

UĞUZ, Sacit, "I. Meşrutiyet'den Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Tarsus (1876 – 1926), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Doktora Tezi), Erzurum 2011.

YEŞİL, Fatih, "Nizâm-ı Cedid'den Yeniçeriliğin Kaldırılışına Osmanlı Kara Ordusunda Değişim 1793-1826", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Doktora Tezi), Ank. 2009.

YÖRÜK, Doğan, "H. 1259 / M. 1843 Tarihli Cizye Defterlerine Göre Kayseri'de Rum ve Ermeniler", *Turkish Studies*, 8 / 11, Ankara 2013, s. 439 – 447.

KAZICI, Ziya, *Osmanlı'da Vergi Sistemi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2014.